

WYMIANA ZAGRANICZNA WYDAWNICTW UNIwersYTETU MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE. STAN OBECNY I POTRZEBY

Artykuł niniejszy nie rości sobie pretensji do wyczerpującego przedstawienia problemu. Zamierzeniem autorki jest zwrócenie uwagi na kwestie, które są w tej chwili najbardziej palące i istotne dla rozwoju zagranicznej wymiany wydawnictw Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Literatura naukowa dotycząca zagranicznej wymiany wydawnictw UMCS w Lublinie jest nader uboga. Wymienić tutaj należy artykuły Z. Raabego, G. L. i A. Seidlerów, J. Strawińskiej, których prace dotyczą działalności Wydawnictwa *Annales UMCS* i niejako na marginesie poruszają również problem zagranicznej wymiany wydawnictw Uniwersytetu.

Jeśli chodzi o materiały źródłowe będące podstawą pracy, to stanowił je w głównej mierze spis adresów kontrahentów i odbiorców wydawnictwa *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, ułożony alfabetycznie według ośrodków naukowych z całego świata. Spis ten, oprócz adresów, zawiera także informacje, jakie sekcje *Annales UMCS* wysyłane są do poszczególnych kontrahentów oraz jakie wydawnictwa ciągle (ich tytuły) otrzymuje UMCS w zamian za wysyłane sekcje *Annales*. Spis ten sporządzony został w 1984 r. i określa stan wymiany na Uniwersytecie na dzień 31 grudnia 1983 r. Zaznaczyć należy, że w spisie tym uwzględnieni zostali partnerzy, z którymi współpraca na polu wymiany utrzymywana była od roku 1970. Partnerzy, którzy od roku 1970 nie wykazali żadnego zainteresowania wymianą wydawnictw, nie zostali uwzględnieni w spisie, ponieważ zaprzestano z nimi współpracy.

Należy przy tym zauważyć, że rok 1970 nie stanowi w spisie granicy regularnej wymiany UMCS. Oznacza to praktycznie, że w spisie uwzględniono również takich partnerów, którzy od roku 1970 przysłali w ramach wymiany jeden rocznik czasopisma.

Omawiając zagadnienie wymiany UMCS, autorka bierze pod uwagę jedynie wydawnictwa ciągłe, ponieważ one odzwierciedlają właściwy obraz wymiany i stanowią jej podstawowy materiał.

Zasięg terytorialny pracy obejmuje kontrahentów wymiany z całego świata. Dla ułatwienia czytelnikowi zrozumienia problemu autorka omawia wymianę grupami państw, dzieląc je na socjalistyczne, kapitalistyczne, wysoko rozwinięte i rozwijające się kraje Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej.

Zaznaczyć jeszcze należy, że zagraniczna wymiana wydawnictw UMCS obejmuje — oprócz Uniwersytetu — również Akademię Medyczną i Akademię Rolniczą w Lublinie. Taki stan rzeczy wynika z dziejów i tradycji wydawnictwa *Annales UMCS*. Sekcje zawierające problematykę dotyczącą nauk medycznych i rolniczych były pierwszymi drukowanymi sekcjami *Annales*, w których pracownicy naukowcy Wydziału Medycznego i Wydziału Nauk Rolniczych pierwszego w Polsce Ludowej uniwersytetu dru-

kowali swoje prace. Sekcje te są nadal częściami wydawnictwa *Annales UMCS* i jako takie stanowią też materiał wymienny z zagranicą. Otrzymywane w zamian za te sekcje wydawnictwa ciągłe o tematyce medycznej i rolniczej są przekazywane Bibliotece Akademii Medycznej i Bibliotece Akademii Rolniczej.

Autorka zdaje sobie sprawę, że w pracy swej nie wyczerpała dogłębnie tematu zagranicznej wymiany UMCS. Świadomie zmierzała jednak do tego, by poruszyć jedynie sprawy najbardziej palące i istotne w obecnej chwili.

Pomysł powołania wydawnictwa naukowego na pierwszym uniwersytecie w powojennej Polsce zrodził się bardzo wcześniej. Początkowo myślano o wydawnictwie — „omnibusie”, obejmującym cały dorobek uniwersytetu¹. Po odrzuceniu tego projektu, w sierpniu 1946 r. zapadła decyzja o stworzeniu wydawnictwa *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, ukazującego się w sześciu odrębnych sekcjach: A — nauk matematycznych, fizycznych i chemicznych, B — nauk o ziemi, C — biologii, D — nauk medycznych, E — nauk rolnych, F — nauk humanistycznych.

Celem nowo założonego wydawnictwa, od początku jego powstania, było z jednej strony umożliwić pracownikom uniwersytetu publikowanie wyników ich prac naukowych, z drugiej zaś „pokazać światu, że żyje polska nauka i rozwija się w nowych, najbardziej dla siebie pomyślnych, choć trudnych, warunkach”². Dlatego też, wraz z oddaniem do druku pierwszych tomów poszczególnych sekcji, rozpoczęło się organizowanie aparatu wymiany — Biura Wydawnictw UMCS. W wyniku szybkich i sprawnych działań, pierwsze paczki z tomami *Annales* wysłano w świat 12 maja 1947 r.³ W miarę upływu czasu, wraz z rozwojem organizacyjnym wydawnictwa, powstawaniem nowych sekcji, rozwijała się sukcesywnie zagraniczna wymiana *Annales*. Już w trzecim roku działalności liczba kontrahentów wymiany zagranicznej Biura Wydawnictw UMCS zbliżała się do tysiąca, w roku zaś 1954 tomy *Annales* wysyłane były do 382 instytucji w ZSRR i krajach socjalistycznych, do 504 instytucji w pozostałych krajach europejskich i 360 instytucji pozaeuropejskich. W zamian za to już wtedy Uniwersytet otrzymywał 1630 tytułów wydawnictw ciągłych⁴.

Z biegiem lat powstawały nowe sekcje, rosła ilość kontrahentów zagranicznej wymiany, rosła też liczba czasopism zagranicznych napływających do uniwersytetu. Wydawnictwo uniwersyteckie inspirowało naukowców do pracy naukowej, gdyż dawało im możliwość publikowania prac, a oprócz tego, przez sam fakt istnienia, wpływało na dynamikę i profil środowiska naukowego⁵. W związku jednak z rozwojem ośrodka naukowego w Lublinie, charakter wydawnictwa musiał ulec zmianie. Wyodrębnienie z wydziałów uniwersyteckich najpierw Akademii Medycznej, a następnie Akademii Rolniczej spowodowało, że wydawnictwo, nie zaprzestając publikowania sekcji nowo powołanych uczelni, stało się wydawnictwem środowiskowym.

¹ Z. Raabe *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska W: Dziesięć lat UMCS w Lublinie* Lublin 1954 s. 41.

² Tamże s. 41.

³ Tamże s. 44.

⁴ Tamże s. 48.

⁵ A. Seidler, G. L. Seidler *Wydawnictwa W: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej 1944—1979* Lublin 1979 s. 131.

Obecnie wydawnictwo *Annales UMCS* wychodzi w następujących sekcjach: A — Matematyka, AA — Chemia, AAA — Fizyka, B — Geografia, C — Biologia, D — Medycyna, DD — Medycyna weterynaryjna, E — Nauki rolnicze, F — Nauki humanistyczne (od 1985 r. F — Nauki historyczne, FF — Nauki filologiczne), G — Prawo, H — Ekonomia, I — Filozofia i socjologia. Każda sekcja wydaje co roku jeden tom o objętości do 20 ankuszy. Prace we wszystkich sekcjach zaopatrzone są w krótkie streszczenia w języku rosyjskim i w jednym z języków zachodnich. Cały nakład *Annales* przeznaczony jest zasadniczo na wymianę za podobne wydawnictwa naukowe; jednak od r. 1956 wprowadzono w redakcji sprzedaż tomów, aby udostępnić je zainteresowanym osobom w kraju⁶.

Wśród krajów kapitalistycznych, w których *Annales* ma swoich kontrahentów i odbiorców, wyróżnić należy kraje europejskie i pozaeuropejskie. Spośród tych pierwszych czołowe miejsce w wymianie wydawnictwa *Annales* zajmują oczywiście państwa będące potęgami gospodarczymi w zachodniej Europie, takie jak: Francja, Włochy, RFN, Wielka Brytania. W tych też krajach UMCS posiada największą ilość odbiorców *Annales*. We Francji liczba kontrahentów wynosi 166, we Włoszech 145, w RFN 114, w Wielkiej Brytanii 61. Pozostałe kraje europejskie to: Szwajcaria — 51 odbiorców, Austria 47, Hiszpania 42, Belgia 37, Portugalia 27, Holandia 26, Finlandia 24, Dania 17, Norwegia 17, Irlandia 9, Grecja 7 i Szwecja — 2 odbiorców. Z wysoko rozwiniętych państw kapitalistycznych pozaeuropejskich na pierwsze miejsce wysuwają się Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. O rozmiarach wymiany prowadzonej przez UMCS z amerykańskimi instytucjami świadczy fakt, że utrzymuje się kontakt z 233 placówkami naukowymi. W tym ogromnym kraju jest szereg ośrodków dobrze lub względnie dobrze zaopatrywanych w wydawnictwa *Annales*. Inne państwa kapitalistyczne poza Europą uczestniczące w wymianie, to: Kanada — 33 kontrahentów, Australia 26, Japonia 25, Izrael 10 i Nowa Zelandia — 9 odbiorców.

Wśród instytucji — odbiorców sekcji *Annales* w krajach kapitalistycznych przeważają w głównej mierze uniwersytety i inne szkoły wyższe, akademie, instytuty, towarzystwa i zakłady naukowe. W mniejszych ilościach odbiorcami są też muzea, redakcje czasopism i wydawcy.

Rozpatrując stopień zainteresowania poszczególnymi sekcjami *Annales* ze strony kontrahentów-odbiorców w tej grupie krajów należy stwierdzić, że w europejskich krajach kapitalistycznych wszystkie sekcje *Annales* mają swoich odbiorców. Trafiają one do instytucji, których zainteresowania badawcze i profil naukowy zbieżne są z tematyką danej sekcji. Odbiorcami wszystkich sekcji są też biblioteki narodowe w tych krajach, instytucje polonijne oraz organizacje międzynarodowe mające w nich swoje siedziby.

Analizując kartotekę partnerów zagranicznej wymiany *Annales* w krajach kapitalistycznych łatwo spostrzec, że nie wszyscy kontrahenci wysyłają swoje, lub zakupione na wymianę wydawnictwa, w zamian za otrzymane tomy poszczególnych sekcji *Annales*. W takiej sytuacji kontrahent staje się odbiorcą. Takich instytucji w krajach kapitalistycznych wysoko rozwiniętych jest sporo. We Francji na przykład, na ogólną sumę

⁶ J. Strawińska *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Życie Szkoły Wyższej* 1964 nr 7—8 s. 132.

166 kontrahentów, aż 86 od r. 1970 nie przysłało w zamian niczego; w RFN, spośród 114, niczego nie przysłało 49 instytucji; w USA, na 233 partnerów, aż 123 od r. 1970 nie przysłało żadnego wydawnictwa. Wśród takich odbiorców znajdują się przede wszystkim redakcje czasopism, instytucje polonijne, organizacje międzynarodowe, instytuty i towarzystwa naukowe, a niekiedy także różnego rodzaju szkoły wyższe wraz z uniwersytetami. Dodać przy tym należy, że bardzo często na jednym uniwersytecie *Annales* ma kilku odbiorców; poszczególne sekcje wysyłane są bezpośrednio do poszczególnych jego jednostek (wydziałów, instytutów, katedr), w zamian zaś otrzymujemy od uniwersytetu jeden, dwa lub trzy tytuły.

Rozpatrując listę partnerów, którzy nie świadczą niczego dla UMCS trzeba zauważyć, że ze wszech miar celowe i pożądane jest wysyłanie wydawnictwa *Annales* w formie daru do instytucji polonijnych, organizacji międzynarodowych, redakcji czasopism. Wysyłanie natomiast w tej formie wydawnictwa *Annales* do instytucji innego typu jest dyskusyjne, a nawet w niektórych przypadkach stanowi rozrzutność z naszej strony.

Analizując kartotekę czasopism zagranicznych pochodzących z wymiany z krajami kapitalistycznymi wysoko rozwiniętymi stwierdza się, że największą ilość czasopism stanowią tytuły o tematyce przyrodniczej i ścisłej, najmniej natomiast otrzymujemy czasopism, których zawartość dotyczy nauk społecznych.

Wymianę z instytucjami w krajach kapitalistycznych charakteryzują specyficzne cechy. Należą do nich: różnorodność instytucji ze względu na formalnoprawne podstawy działania, wysokie lecz zróżnicowane ceny książek i czasopism, finansowanie działalności wymiany w danej instytucji z własnego budżetu, doskonale zorganizowana informacja bibliograficzna w tych krajach, podział wydawnictw na wydawnictwa przeznaczone do wymiany i na wydawnictwa rozprowadzane wyłącznie drogą handlową⁷. Czynniki te w różnorodny sposób wpływają na obraz zagranicznej wymiany wydawnictw UMCS. I tak, ogromna ilość instytucji w krajach kapitalistycznych przyczyniła się do wzrostu sieci kontrahentów, wysoka cena książki-czasopisma sprawiła, że kontrahenci niejednokrotnie zaprzestają wysyłania niektórych wydawnictw, wyjaśniając, że mogą je zaofiarować jedynie odpłatnie. Ważną sprawą jest też fakt, że nie wszystkie instytucje naukowe posiadają własne wydawnictwa, a na zakup innych publikacji przeznaczonych na wymianę nie mogą sobie pozwolić. W związku z tym często rezygnują z wymiany, lub też oficjalnie nie rezygnując, przestają cokolwiek przysyłać w zamian.

Zagraniczną wymianę publikacji UMCS z krajami socjalistycznymi kształtują specyficzne czynniki. Należy do nich: wiodąca rola akademii nauk wśród instytucji naukowych w tych krajach, zasada wzajemnej współpracy i pomocy w stosunkach między krajami obozu socjalistycznego, finansowanie zagranicznej wymiany w tych krajach przez państwo, traktowanie książki jako sposobu rozpowszechniania wyników prac naukowych, a nie jako towaru stanowiącego przedmiot handlu.

Czynniki te już od pierwszych lat istnienia wymiany na uniwersytecie wpływały w istotny sposób na jej rozwój. Już na początku swojej

⁷ L. Łoś, J. Radożycki *Problemy międzynarodowej wymiany wydawnictw PAN* Wrocław 1970 s. 78.

Tabela 1. Zbiorcze zestawienie zagranicznej wymiany wydawnictw UMCS

Lp.	Grupa państw	Wysyłane sekcje „Annales UMCS”											Otrzymywane tytuły czasopism			Ogółem	
		A	AA	AAA	B	C	D	DD	E	F	G	H	I	Nauki przyr.	Nauki ścisłe		Nauki społ.
1	Kapitalistyczne wysoko rozwinięte	257	169	167	363	369	177	138	189	189	140	70	210	494	176	222	892
2	Socjalistyczne	97	111	107	135	144	117	77	129	96	91	57	77	293	185	236	714
3	Rozwijające się	56	41	40	85	78	58	45	51	31	26	11	26	103	45	27	175
	Razem	410	321	314	583	591	352	260	369	316	257	138	313	890	406	485	1783

działalności Biuro Wydawnictw UMCS nawiązało kontakty z akademiami nauk w ZSRR, w Czechosłowacji, Rumunii, Bułgarii, NRD. Oprócz akademii, partnerami dla UMCS stały się uniwersytety, różnego profilu szkoły wyższe, biblioteki naukowe, muzea, towarzystwa i instytuty naukowe oraz redakcje czasopism w tych krajach.

Czołowym partnerem w wymianie wydawnictw UMCS w tej grupie krajów jest Związek Radziecki, gdzie *Annales* posiada 224 odbiorców. Wśród nich największą liczbę stanowią uniwersytety i szkoły wyższe o różnym profilu nauczania oraz akademie nauk poszczególnych republik. Jeśli chodzi o zainteresowanie w ZSRR sekcjami *Annales*, to przedstawia się ono następująco: najwięcej odbiorców ma sekcja E i D (po 61), sekcja AA — 50, sekcja C — 49, B — 47, DD — 35, G — 41, F — 21, H — 23, tleż sekcja I. Sekcje te trafiają do instytucji o profilu danej sekcji. Niejednokrotnie jednak do jednej instytucji wysyła się kilka sekcji. Tak na przykład: do Biblioteki Akademii Nauk w Leningradzie wysyłane są wszystkie sekcje, podobnie do Uniwersytetu w Kijowie i Lwowie. Do Uniwersytetu w Erewaniu trafia 11 sekcji *Annales*. Za wysyłane sekcje *Annales* Uniwersytet otrzymuje w sumie ze Związku Radzieckiego 251 tytułów wydawnictw ciągłych z różnych dziedzin wiedzy: z nauk przyrodniczych 92 tytuły, nauk ścisłych 91 tytułów, nauk społecznych 68 tytułów. Spośród instytucji przysyłających nam cenne wydawnictwa wyróżnić należy: Uniwersytet w Kijowie — 32 tytuły, Akademia Nauk w Kijowie — 10 tytułów, Biblioteka Uniwersytecka w Leningradzie — 11 tytułów, Biblioteka Akademii Nauk w Wilnie — 17 tytułów, Biblioteka Akademii Nauk w Erewanie — 8 tytułów.

Istnieją jednak wśród partnerów wymiany w ZSRR takie instytucje, które otrzymują wydawnictwo *Annales* w zamian nic nie przysyłając. W większości jednak do instytucji tych wysyła się pojedyncze sekcje *Annales*.

Drugim z kolei krajem w grupie państw socjalistycznych pod względem ilości kontrahentów UMCS jest Czechosłowacja. Ogólna liczba kontrahentów-partnerów wymiany *Annales* wynosi 101. Wśród nich na czoło — podobnie jak w przypadku ZSRR — wysuwają się: Czechosłowacka Akademia Nauk i jej instytucje, uniwersytety oraz szkoły wyższe różnego typu. Do najlepiej zaopatrywanych w wydawnictwo *Annales* ośrodków naukowych należą: Praga — 40 odbiorców, Brno — 20, Olomuniec i Bratysława — po 19 odbiorców. Na uwagę zasługuje tu współpraca z Uniwersytetem Palackiego w Olomuńcu, który zainteresowany jest otrzymywaniem następujących sekcji *Annales*: A, AA, AAA, B, C, E, F, I. W zamian za nie UMCS otrzymuje 10 sekcji czasopisma *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. Oprócz uniwersytetów partnerami wymiany są w tym kraju specjalistyczne instytuty naukowe, redakcje czasopism i muzea. W ogólnej liczbie 101 kontrahentów najwięcej odbiorców mają sekcje B i C — po 30, najmniej zaś sekcja H — tylko 6. Pozostałe sekcje mają od 6 do 10 odbiorców.

Od partnerów wymiany w Czechosłowacji otrzymujemy 127 tytułów czasopism, wśród których przeważają czasopisma o tematyce przyrodniczej.

Wśród kontrahentów w Rumunii dominują instytucje Rumuńskiej Akademii Nauk, uniwersytety oraz szkoły wyższe. Spośród ośrodków nau-

kowych w tym kraju zaopatrywanych w wydawnictwo *Annales*, na podkreślenie zasługuje Uniwersytet w Jassach, z którym UMCS utrzymuje tradycyjne kontakty. Do tego uniwersytetu i poszczególnych jego jednostek wysyłane są wszystkie sekcje *Annales*.

Ogółem w Rumunii UMCS ma 56 kontrahentów, którzy przysyłają w ramach wymiany 109 tytułów czasopism, zróżnicowanych w treści naukowej.

Spśród pozostałych krajów socjalistycznych na uwagę zasługuje wymiana z Jugosławią, gdzie UMCS posiada 37 kontrahentów. Przeważają wśród nich, jak w poprzednich przypadkach, instytucje Akademii Nauk, uniwersytety, szkoły wyższe. Najlepiej zaopatrywane ośrodki, to Lublana, Belgrad i Sarajewo. Jugosłowiańscy partnerzy wymiany przysyłają w jej ramach 68 tytułów wydawnictw ciągłych, zróżnicowanych pod względem naukowym. Wymiana ta jest tym ważniejsza, że pozwala Uniwersytetowi zaoszczędzić środki dewizowe.

Pozostałe kraje socjalistyczne uczestniczące w wymianie z UMCS, to NRD, Bułgaria, Węgry, Mongolia, Korea, Kuba.

W NRD uczestniczy w wymianie z UMCS 43 partnerów, o różnym profilu działalności, którzy przysyłają nam w zamian 42 tytuły czasopism naukowych.

W Bułgarii wydawnictwa *Annales* trafiają regularnie do 35 odbiorców, w głównej mierze uniwersytetów i różnych szkół wyższych.

W Węgierskiej Republice Ludowej UMCS utrzymuje wymianę z 52 instytucjami naukowymi, wśród których 21 to uniwersytety, instytuty Węgierskiej Akademii Nauk, szkoły wyższe, 19 to instytucje i towarzystwa naukowo-badawcze, 12 to biblioteki naukowe i muzea. Zainteresowanie poszczególnymi sekcjami *Annales*, tak jak w poprzednich krajach, jest zróżnicowane. Najwięcej jednak odbiorców ma sekcja F — 16, najmniej sekcja C i D — po 3. W zamian za wysyłane wydawnictwa UMCS otrzymuje od węgierskich partnerów 62 tytuły wydawnictw ciągłych.

W pozostałych krajach obozu socjalistycznego uniwersytet ma jedynie pojedynczych partnerów wymiany. W związku z tym zagraniczna wymiana wydawnictw z tymi krajami nie przedstawia dużego znaczenia dla uniwersytetu.

Rozwój nauki i techniki w krajach, które określa się mianem rozwijających się, jest bardzo nierówny. Niektóre z nich, mając za sobą bogatą tradycję kulturową, długą historię samodzielnego rozwoju, są państwami ekonomicznie rozwiniętymi. Inne zaś, świeżo powstałe z byłych kolonii, stawiają pierwsze kroki samodzielnie i potrzebują pomocy z zewnątrz. Oprócz pomocy ekonomicznej potrzebna im jest także pomoc w dziedzinie nauki i kultury. W wielu z tych państw istnieje problem powołania i rozwoju ośrodków naukowych i naukowo-badawczych. Dlatego też pomoc udzielaną tym państwom uznać należy za nader cenną dla nich przysługę. Jedną z form pomocy w zakresie działalności naukowej i kulturalnej stanowi zagraniczna wymiana wydawnictw. Taką też formę pomocy dla państw rozwijających się przyjął już w pierwszych latach po wojnie UMCS, nawiązując kontakty wymienne z instytucjami naukowymi w tych krajach.

Kraje rozwijające się, z którymi UMCS prowadzi wymianę, można podzielić na kraje afrykańskie, azjatyckie i kraje Ameryki Łacińskiej. Na

kontynencie afrykańskim tomy *Annales* trafiają do odbiorców w 19 państwach. Wśród tych państw na uwagę zasługują Egipt, Republika Południowej Afryki, Senegal. W krajach tych wydawnictwa *Annales* mają od 3 do 6 partnerów wymiany. Odbiorcami *Annales* w tych krajach są przede wszystkim uniwersytety, stanowiące główne ośrodki życia naukowego oraz centralne instytuty naukowo-badawcze różnego typu. W pozostałych krajach afrykańskich odbiorcami *Annales* są pojedyncze instytucje naukowe: w Kongo przykładowo 1 odbiorca, podobnie w Nigerii, Tunezji, w Maroku 2 odbiorców itp.

Tabela 2. Dystrybucja wydawnictw zagranicznych otrzymywanych z wymiany

Ogółem tytułów czasopism otrzymywanych z wymiany	Z tego otrzymują		
	UMCS	Akademia Rolnicza	Akademia Medyczna
1783	1161	444	178

Tabela 3. Znaczenie wymiany w gromadzeniu zagranicznych wydawnictw ciągniętych w zbiorach UMCS

Tytuły otrzymywanych czasopism zagranicznych ogółem	Z tego			
	kupno, dary i in.		wymiana	
	Ilość	%	Ilość	%
3169	2008	63,4	1161	36,6

Jeśli chodzi o zaopatrywanie instytucji naukowych w krajach afrykańskich w poszczególne sekcje *Annales*, jest ono minimalne. Wysyłane są jedynie pojedyncze sekcje. W głównej mierze są to sekcje których wartość dotyczy nauk przyrodniczych bądź ścisłych. Nie ma wśród państw afrykańskich takiego, gdzie by trafiały wszystkie sekcje UMCS-owskiego periodyku. Najlepiej zaopatrywanym państwem w wydawnictwo *Annales* jest Egipt (9 sekcji), Republika Południowej Afryki (7 sekcji), Etiopia (11 sekcji).

W przeważającej mierze wydawnictwo *Annales* wysyłane jest do krajów afrykańskich w darze. Od niektórych jednak partnerów uniwersytet otrzymuje regularnie pojedyncze tytuły czasopism. Z Egiptu np. 4 tytuły czasopism, z RPA 5 tytułów, z Senegalu 2 tytuły. Przysyłane czasopisma wydawane są w językach kongresowych.

W sumie w krajach rozwijających się Afryki uniwersytet posiada 34 odbiorców wydawnictwa *Annales*, od których otrzymuje 23 tytuły czasopism.

Wśród krajów azjatyckich ze względu na współpracę z UMCS wyróżnić należy Indie i Indonezję. W samych Indiach tomy *Annales* trafiają do 21 instytucji naukowych, a wśród nich do 9 uniwersytetów i szkół wyższych, 6 instytutów i towarzystw naukowych, 3 bibliotek naukowych i 3 redakcji czasopism. Zaopatrywanie partnerów wymiany w wydawnictwo *Annales* w tym kraju jest zróżnicowane. Daje się jednak zauważyć, że największym zainteresowaniem cieszą się sekcje A, AA, AAA,

I. Z Indii otrzymuje uniwersytet w ramach wymiany 17 tytułów czasopism o tematyce przeważnie przyrodniczej i z zakresu nauk ścisłych.

W Indonezji wydawnictwo *Annales* wysyłane jest do 6 stałych odbiorców, przeważnie uniwersytetów, którzy nam przysyłają w zamian 4 tytuły czasopism.

Wspomnieć trzeba jeszcze o Turcji. Uniwersytet utrzymuje tam kontakty z 4 instytucjami naukowymi, które zainteresowane są w otrzymywaniu sekcji *Annales* dotyczących nauk ścisłych i przyrodniczych. Od instytucji tych UMCS otrzymuje 6 tytułów czasopism o takiej samej tematyce.

Wymiana z innymi krajami azjatyckimi rozwijającymi się jest przeważnie sporadyczna. Do takich krajów, jak Sri Lanka, Singapur, Syria, Iran, Nepal, tomy *Annales* wysyłane są w darze, w pojedynczych egzemplarzach.

Spośród krajów Ameryki Łacińskiej najbardziej ożywione stosunki na polu wymiany wydawnictw utrzymuje uniwersytet z Argentyną, Brazylią i Meksykiem.

W Argentynie ma UMCS 46 kontrahentów, wśród których 20 to uniwersytety i szkoły wyższe o różnym profilu, 11 — instytuty i towarzystwa naukowe, 5 — biblioteki naukowe, 5 — redakcje czasopism. Wydawnictwo *Annales* wysyłane jest do tego kraju w ramach wymiany, w której uniwersytet otrzymuje w zamian 24 tytuły czasopism o zróżnicowanej tematyce naukowej. Ożywione stosunki wymienne sprawiają, że zainteresowanie sekcjami *Annales* jest tu większe niż w innych krajach rozwijających się. Można powiedzieć, że w Argentynie każda sekcja ma swoich stałych odbiorców. Największym jednak zainteresowaniem cieszą się sekcje B, C, D, DD, E.

W Brazylii kontakty wymienne utrzymywane są z 45 instytucjami, w tym 19 uniwersytetami, 10 instytutami naukowo-badawczymi, 10 bibliotekami, 5 redakcjami czasopism. Najpoważniejszym kontrahentem jest tu Academia Brasileira de Ciencias, która otrzymuje wszystkie sekcje *Annales*. W Brazylii jest zresztą więcej stałych odbiorców wszystkich sekcji *Annales*, ale największym zainteresowaniem cieszą się sekcje dotyczące nauk ścisłych i przyrodniczych. Liczba czasopism przysyłanych UMCS-owi w ramach wymiany przez partnerów z Brazylii wynosi 22 tytuły, dotyczące przeważnie nauk przyrodniczych.

W Meksyku wśród 32 partnerów wymiany UMCS znajduje się 12 uniwersytetów, 8 instytutów naukowo-badawczych, 3 biblioteki naukowe oraz 9 redakcji czasopism. Wśród odbiorców *Annales* największym zainteresowaniem cieszą się sekcje A, AA, B, C, D. W zamian za otrzymywane wydawnictwo partnerzy przysyłają dla uniwersytetu 29 tytułów czasopism.

W Peru, Kolumbii, Wenezueli, Urugwaju, Ekwadorze, Chile wydawnictwa UMCS mają od 6 do 18 odbiorców. Wśród nich przeważają uniwersytety i szkoły wyższe. Zainteresowanie poszczególnymi sekcjami *Annales* jest zróżnicowane. Prawie wszystkie sekcje mają w tych krajach swoich odbiorców. Od instytucji współpracujących w tej mierze z uniwersytetem otrzymujemy 29 tytułów czasopism.

Pozostałe kraje Ameryki Łacińskiej uczestniczące w wymianie z UMCS są jedynie odbiorcami wydawnictwa *Annales*, ponieważ w zamian nie świadczą niczego.

Powyższy przegląd wskazuje, że i z krajami rozwijającymi się wymiana spełnia ważną rolę. Dzięki wymianie wydawnictwa UMCS mają możliwość dotarcia do różnych działających tam instytucji naukowych. Można powiedzieć, że wymiana jest w tej chwili jedyną drogą rozprawiania wydawnictw UMCS na tym obszarze świata. Do najlepiej zaopatrywanych w wydawnictwo *Annales* wśród tych państw należą Argentyna, Brazylia i Meksyk w Ameryce Łacińskiej, Egipt i RPA w Afryce i Indie w Azji.

Wśród krajów rozwijających się biorących udział w zagranicznej wymianie wydawnictw z UMCS znajdują się kraje, a w nich instytucje, które nie mogą nic świadczyć w zamian za otrzymywane wydawnictwa. W związku z tym nie są w stanie prowadzić faktycznej wymiany, a brak dewiz utrudnia im lub też uniemożliwia zakup literatury zagranicznej. W takiej sytuacji wysyłanie wydawnictw UMCS może odbywać się jedynie w formie daru. Wysyłki takie nie powinny być sprawą przypadku, ale wynikać z realizacji planu zaopatrywania ważnych instytucji naukowych tych państw w odpowiednią, przydatną literaturę. Jedynie takie postawienie sprawy jest w tej chwili słuszne i zgodne z interesami zarówno nauki polskiej, jak i dobrem państw rozwijających się⁸.

Powyższy przegląd zagranicznej wymiany UMCS wskazuje, że wymiana stanowi jedną z głównych metod rozpowszechniania wydawnictwa *Annales* w świecie, oraz że stanowi jedno ze źródeł gromadzenia literatury obcej na Uniwersytecie, Akademii Rolniczej oraz Akademii Medycznej. Aby jednak wymiana mogła być wykorzystywana jako jedno z głównych źródeł gromadzenia literatury zagranicznej, należy nieprzerwanie wkładać w to przedsięwzięcie dużo wysiłku, ponieważ sprawą najważniejszą jest umiejętny dobór kontrahentów. Inną sprawą jest staranna selekcja wpływającej literatury oraz stałe śledzenie ciągle następujących zmian wskutek rozwoju instytucji dawniejszych i powstawania nowych, wskutek modyfikacji kierunków badań, powoływania coraz to nowych tytułów i rozbijania ich na nowe serie. Żeby więc wymiana mogła być prowadzona na właściwym poziomie, należy regularnie zaopatrywać się w potrzebne informatory i wykorzystywać je do aktualizowania adresów kontrahentów oraz nawiązywania nowych kontaktów.

Bardzo ważną kwestią w zagranicznej wymianie wydawnictw jest właściwy dobór materiału przeznaczonego na wymianę oraz dobór języka. W wydawnictwach przeznaczonych do wysłania winny się znaleźć prace najlepsze, o wysokim poziomie naukowym. Jeśli chodzi o język tych wydawnictw, winien to być język kongresowy, lub przynajmniej każda praca winna być zaopatrzona w obszerne streszczenie obcojęzyczne — kongresowe. Nie ulega wątpliwości, że szersze uwzględnienie języków światowych w *Annales UMCS* podniosłoby koszt ich wydawania, ale z drugiej strony bez wątpienia niosłoby znaczne korzyści: podniosłoby ich wartość wymienną, a zawartość uczyniłoby w pełni dostępną dla obcych pracowników nauki.

Zasadniczą i pierwszorzędną sprawą w zagranicznej wymianie wydawnictw jest problem kompensaty. Egzekwowanie ekwiwalentu (poza uzasadnionymi odstępstwami) stanowi istotne zagadnienie. W przypadku naszego uniwersytetu przy obliczaniu kompensaty stosuje się zazwyczaj

⁸ Tamże s. 105.

miernik ilościowy, przy czym za jednostkę obliczeniową przyjmuje się rocznik tytułu czasopisma.

Sprawę obliczania kompensaty komplikuje fakt, że materiały wysyłane i otrzymywane nie są jednakowe. Tak więc uniwersytet może wysyłać do danej instytucji wszystkie sekcje *Annales*, w zamian zaś może otrzymywać jeden tytuł czasopisma. Zdarzają się też sytuacje odwrotne: może wysyłać jedną sekcję *Annales*, w zamian zaś otrzymywać czasopismo składające się z kilku sekcji. Dlatego ilościowy sposób obliczania kompensaty może mieć znaczenie jedynie, jeśli chodzi o ogólną orientację dotyczącą stanu wymiany i jego pobieżnej oceny, pod warunkiem jednak, że wzajemne świadczenia obejmują literaturę wartościową pod względem naukowym i potrzebną partnerowi. Kompensaty nie można obliczać zbyt rygorystycznie. Z drugiej zaś strony zbyt wielkie i mało uzasadnione rozdawnictwo przynosi podwójną szkodę Uczelni. Powoduje bowiem straty materialne, a ponadto dewaluuje wydawnictwo, które wszędzie łatwo dostępne, staje się mniej cenione. Należy zatem przerwać kontakty z partnerami, którzy dysponują wydawnictwami mało wartościowymi lub też nie świadczą niczego, a dążyć do objęcia wymianą tych, którzy są w stanie wysyłać cenne wydawnictwa naukowe. W sumie lepiej jest prowadzić wymianę o mniejszym zasięgu, ale z wartościowymi kontrahentami, niż mieć szerokie stosunki wymienne, lecz otrzymywać publikacje mało przydatne lub stanowiące druki zbędne w bibliotece naukowej.

Oddzielne zagadnienie w zagranicznej wymianie wydawnictw UMCS stanowi organizacyjna strona wymiany i związane z tym sprawy techniczne.

Jak już wspomniałam wcześniej, całą wymianę na uniwersytecie prowadzi Dział Wymiany Zagranicznej UMCS, stanowiący część instytucji Wydawnictwa *Annales*. Pracownicy Działu Wymiany to ludzie nie mający przygotowania bibliotekarskiego i w swoim życiu zawodowym z bibliotekarstwem stykający się jedynie przypadkowo. Cała działalność wymiany prowadzona jest mechanicznie, według schematu przyjętego na początku istnienia uniwersytetu. Dlatego też słuszny wydaje się postulat przeniesienia działalności związanej z zagraniczną wymianą wydawnictw do Biblioteki Głównej UMCS, gdzie wymianą zajęliby się wykwalifikowani bibliotekarze, do dyspozycji których znajdują się tutaj różnego typu wydawnictwa pomocne przy prowadzeniu wymiany zagranicznej. Takie rozwiązanie podyktowane jest też charakterem pracy, jaka wykonywana jest w Dziale Wymiany. W pracy tej potrzebna jest orientacja w ruchu wydawniczym i organizacji życia naukowego na świecie, konieczność współpracy merytorycznej z pracownikami naukowymi poszczególnych dziedzin wiedzy oraz duży zasób informacji zagranicznych i krajowych związanych z tym rodzajem pracy.

Inną kwestią, wskazującą na słuszność postulatu przeniesienia zagranicznej wymiany wydawnictwa do biblioteki jest możliwość koordynacji zagranicznej wymiany z zakupami i darami zagranicznymi. Przy obecnym stanie rzeczy zdarza się, że wydawnictwa pozyskiwane z darów, zakupów i wymiany dublują się.

Sprawą bardzo ważną z punktu widzenia rozwoju wymiany jest regularność wysyłek *Annales* do kontrahentów zagranicznych. Opóźnianie wysyłek, spowodowane wydłużonym cyklem wydawniczym *Annales*, nie

przyczynia się do rozwoju stosunków wymiennych. Wręcz przeciwnie, kontrahenci, nie otrzymując na czas naszego wydawnictwa, wstrzymują swoje wysyłki. Dział Wymiany natomiast, nie wywiązawszy się ze swoich zobowiązań, nie może upominać się o czasopismo zaległe. Poza tym należy zaznaczyć, że serie o zawartości dotyczącej nauk ścisłych czy przyrodniczych, opóźnione o rok lub więcej, stają się z punktu widzenia naukowego mało przydatne.

Nader istotną kwestią — jak już o tym wspominałam wcześniej — jest sprawa języka, w jakim wydawane są wydawnictwa przeznaczone do wymiany. W Polsce około 16% czasopism ukazuje się całkowicie w językach obcych. Pod tym względem daleko wyprzedza nas Rumunia czy Czechosłowacja⁹.

Tak samo jak i w innych bibliotekach naukowych, również i w UMCS daje się zauważyć słabszy rozwój wymiany z zakresu nauk humanistycznych. Spowodowane jest to zapewne tematyką, która obraca się przeważnie w kręgu zainteresowań czysto polskich, a w każdym razie, w miarę geograficznego oddalania się kontrahentów, staje się ona dla nich coraz bardziej obca. Dlatego też wymiana tego typu rozwija się przede wszystkim z krajami europejskimi. Oprócz tego bariera językowa, przynajmniej w krajach słowiańskich, jest łatwiejsza do pokonania, a tematyka budzi więcej zainteresowania, niż na innych kontynentach.

Rozpatrując zagraniczną wymianę UMCS od strony ogólnej, można pokusić się o stwierdzenie, że posiada ona szereg cech, które odpowiednio pokierowane, pozwoliłyby na włączenie wymiany w proces polityki gromadzenia zbiorów Biblioteki UMCS, Biblioteki Akademii Medycznej i Biblioteki Akademii Rolniczej.

⁹ K. Stachowska *Zagraniczna wymiana wydawnictw w procesie specjalizacji zbiorów bibliotecznych. Przegląd Biblioteczny* R. 44: 1976 s. 123.